

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

УДК 316.621-053.6:061.2

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В ІНСТИТУТАХ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЕТАП

Ступак О. Ю.

stupak.oksana.ua@gmail.com

Державний вищий навчальний заклад “Донбаський державний педагогічний університет”

Дата надходження 11.11.2019. Рекомендовано до друку 24.11.2019.

Анотація. Стаття ґрунтується на проведеному теоретичному аналізі й експериментальній перевірці рівня соціальної активності молоді. Результати показали досить низький рівень соціальної активності за мотиваційно-ціннісним, змістовно-когнітивним, соціально-діяльним, рефлексно-оціночним компонентами, що свідчить про низьку зацікавленість молоді суспільним життям, політичну неосвіченість, пасивну громадянську позицію, ситуативну участь в культурних й освітніх заходах. Цей факт зумовив потребу розроблення системи формування соціальної активності молоді, що передбачала поетапне залучення молоді до діяльності інститутів громадянського суспільства (зокрема громадських організацій, благодійних фондів, молодіжних центрів і рад). Реалізація системи передбачає інформаційний, просвітницький і діяльницький етапи. У статті проаналізовано змістове наповнення інформаційного етапу, що був запроваджений за участі інститутів громадянського суспільства та мав на меті інформування молоді про діяльність громадських об'єднань, набуття молоддю теоретичних основ функціонування моделей громадянського й політичного устрою, стимулювання інтересу до участі в заходах і проєктах молодіжних об'єднань.

Ключові слова: молодь, соціальна активність, система, інститут громадянського суспільства.

Ступак О. Ю. Государственное высшее учебное заведение “Донбасский государственный педагогический университет”

Система формирования социальной активности молодежи в институтах гражданского общества: информационный этап

Аннотация. Статья основывается на результатах теоретического анализа и экспериментальной проверки уровня социальной активности молодежи. Данные показали достаточно низкий уровень социальной активности, что свидетельствует о низкой заинтересованности молодежи общественной жизнью, политической необразованности, пассивной гражданской позиции, ситуативном участии в культурных и образовательных мероприятиях. Данный факт обусловил необходимость разработки системы формирования социальной активности молодежи, которая предусматривала поэтапное привлечение молодежи к деятельности институтов гражданского общества. В статье проанализировано содержательное наполнение информационного этапа, который был реализован при участии институтов гражданского общества с целью информирования молодежи о деятельности общественных объединений, приобретения молодежью знаний теоретических основ функционирования моделей общественного и политического строя, стимулирования интереса к участию в мероприятиях и проєктах общественных молодежных объединений.

Ключевые слова: молодежь, социальная активность, система, институт гражданского общества.

Stupak O. State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University”

System of formation of youth social activity in civil society institutions: information stage

Abstract. Introduction. The results showed a rather low level of social activity in terms of motivational-value, content-cognitive, social-activity, reflex-evaluation components, which indicates low interest of young people in public life, political lack of education, passive civic attitudes, situations. **Purpose.** To present a meaningful content of the information stage implementation of the system of formation of youth social activity in the institutions

of civil society. **Methods.** The article is based on theoretical analysis and experimental verification of youth social activity level. **Results.** The results of the study led to the need to develop a system of formation of youth social activity, which envisaged the gradual involvement of youth in the activities of civil society institutions (in particular public organizations, charitable foundations, youth centers and councils). The implementation of the system has information, education and activity stages. The article analyzes the substantive content of the information stage, which was implemented with the participation of civil society institutes with the purpose of informing young people about the activities of public associations, acquiring young people with knowledge about the theoretical bases of functioning of models of social and political order, stimulating interest in participating in social events associations. **Conclusion.** To sum up, the results of the study, it should be noted that due to the wide information support of all activities and projects at the informational stage of implementation of the system of formation of youth social activity in the institutes of civil society, there was an increase in the level of youth interest in the activities of the public sector.

Key words: youth, social activity, system, institute of civil society.

Постановка проблеми. Проведений теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури щодо структурно-компонентного й понятійного апарату поняття “соціальна активність молоді”, а також особливостей діяльності таких інститутів громадянського суспільства, як громадські організації, молодіжні центри й ради, благодійні фонди, уможливив розроблення авторської системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Дослідження педагогічного впливу на молодь діяльності в громадських організаціях, студентських загонах завжди привертало увагу дослідників, проте активні в останні декілька років такі об’єднання, як молодіжні центри й молодіжні ради в контексті роботи як інститути громадянського суспільства не були предметом певної наукової розвідки. Цей факт зумовив актуальність дослідження в напрямку поетапної реалізації системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження спиралось на міцну фундаментальну базу теоретичного, педагогічного, психологічного, політологічного доробку науковців, які утворили сприятливе методологічне поле для вивчення проблеми формування соціальної активності молоді. Так, питанням соціально-педагогічної підтримки молоді присвячено роботи Н. Краснова, О. Лісовця, С. Омельченко, А. Рижанова, С. Харченка, Я. Юрків й інших. Тоді як соціальною активністю молоддю різних категорія цікавились О. Базаровська, С. Грабовська, О. Харланова, С. Чернета, С. Чолій та ін. Водночас, питання формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства не було предметом спеціального дослідження.

У сучасній українській науці здійснено осмислення процесу інституціоналізації громадянського суспільства в працях переважно науковців державного управління й політичних наук (А. Акаймова, О. Бень, Г. Зеленько, М. Іванюк, О. Кавилін, М. Кармазіна, В. Корнієнко, А. Колодій, Н. І. Крицкалюк, О. Михайловська, Г. Щедрова й ін.).

Важливе місце в дослідженні процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства посідають *соціально-педагогічні* системи. В цьому контексті актуальною є думка С. Омельченко, що соціально-педагогічна система взаємодії різноманітних соціальних інститутів – це складно організована, самостійна, багатофункціональна система, взаємозв’язки й взаємодія складових якої впливають на розвиток особистості, забезпечують підвищення рівня та якості здоров’я підростаючого покоління. Функціонування вищезазначеної відкритої системи передбачає комплексний процес соціалізації, що має інтеграційний характер як за змістом, так і за формами (Омельченко, 2016).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати проведеної діагностики показали достатньо низький рівень соціальної активності молоді, підтвердивши актуальність нашого дослідження й потребу в запровадженні системи формування соціальної

активності молоді в інститутах громадянського суспільства (ІГС). Таку систему ми пропонуємо розглядати як цілісну, що містить сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів, зокрема мету, об'єкт і суб'єкт, зміст, напрями, форми й методи роботи з молоддю в ІГС. При цьому структура соціальної активності молоді в контексті нашого дослідження містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовно-когнітивний, соціально-діяльнісний і рефлексивно-оціночний.

Мета статті – представити змістове наповнення інформаційного етапу реалізації системи формування соціальної активності молоді в ІГС.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне обґрунтування компонентів, критеріїв, показників і рівнів сформованості соціальної активності молоді та логіка дослідження вимагали поступового й цілеспрямованого запровадження системи, тому були виокремлені такі етапи:

інформаційний етап – інформування молоді про діяльність ІГС; набуття молоддю теоретичних основ функціонування моделей громадського та політичного устрою; стимулювання інтересу до участі в заходах і проєктах ІГС;

просвітницький етап – формування основних уявлень молоді про структуру, змістовність, напрями, проєкти ІГС; засвоєння знань і набуття вмінь і навичок планування, організації діяльності ІГС; систематизування знань про роль молоді в розбудові громадянського суспільства, моделі участі молоді в суспільному житті;

діяльнісний етап – виокремлення, організація та змістове наповнення молодіжного компонента в ІГС; набуття досвіду громадської, проєктної, політичної, волонтерської діяльності в роботі ІГС; самостійна реалізація проєктів, що вирішують локальні проблеми громади.

Розглянемо докладніше змістове наповнення інформаційного етапу реалізації системи формування соціальної активності молоді в ІГС, яка реалізовувалася на базі: закладів вищої освіти, громадських організацій, молодіжних центрів, благодійних фондів молоді в Донецькій області.

Під час запровадження розробленої системи акцент робився на проведенні широкої інформаційної компанії щодо діяльності громадських організацій у різних регіонах локального, регіонального, національного рівнів, популяризація діяльності молодіжних центрів у Донецькому регіоні, залучення молоді до волонтерської діяльності, в тому числі допомога для соціально вразливих груп населення, а також поширення базових знань про громадський і політичний устрій в країні.

Інформаційна компанія передбачала створення сайту громадської організації (ГО) “Молодь Сходу України”, сторінок у соціальних мережах Фейсбук й Інстаграм, на яких поширювалася інформація про заходи, що відбуваються в місті, регіоні, країні, актуальні проєкти громадських організацій, міжнародних фондів, до яких можуть долучитися молоді особи. Відзначимо, що інформування молоді тривало всіх етапах реалізації системи, що сприяло активному залученню молоді до діяльності ІГС.

Із метою формування мотиваційно-ціннісного компонента соціальної активності молоді був проведений круглий стіл на тему “Особливості діяльності громадських організацій в Україні” за участю громадських організацій міста й представників органів влади з метою налагодження взаємодії з громадськими організаціями області; обговорення проблем молоді в суспільному житті; пошук єдиних поглядів для досягнення завдань; залучення студентської молоді до громадської діяльності.

У роботі круглого столу взяли участь представники адміністрації, викладачів, студентів закладів вищої освіти, обласних департаментів освіти і науки, міської адміністрації, депутатського корпусу, громадських організацій, молодіжних центрів й активної молоді. Під час засідання було презентовано діяльність ГО “Молодь Сходу України”, обговорено відеорепортаж “Проблеми молоді у суспільному житті міст сходу України”, запропоновано проєкти до вирішення

молодіжних проблем. Резолюцією круглого столу стало встановлення контактів між громадськими організаціями з метою реалізації спільних проєктів для покращення умов відпочинку, розвитку молоді та мешканців міста.

Під час засідання круглого столу було обговорено можливі шляхи залучення студентської молоді до громадської діяльності та було вирішено:

1. Проводити просвітницьку роботу серед студентської молоді та молоді міста через висвітлення інформації про заходи та проєкти, організовані ГО “Молодь Сходу України” та іншими громадськими організаціями на інформаційних стендах, у соціальних мережах тощо.

2. Посилити заходи національно-патріотичного виховання серед учнів і молоді міста та регіону.

3. Налагодити співпрацю з відділами Слов’янської міської ради та Донецької обласної адміністрації для реалізації проєктної діяльності.

4. Встановити взаємодію з громадськими організаціями області для проведення спільних проєктів різного спрямування.

5. Порушити клопотання перед благодійними організаціями, органами міської й обласної адміністрації про надання фінансової допомоги для реалізації проєктів.

6. Залучення молоді до волонтерської діяльності.

Проведений інформаційний захід став першим на шляху формування мотиваційно-ціннісного компонента соціальної активності молоді. Саме широка інформаційно-просвітницька діяльність дала можливість для поступового розвитку критерію суспільної спрямованості молоді від зацікавленості громадським, соціальним життям до стійкого прагнення самореалізації в громадській діяльності. Оскільки саме ефективний підбір каналів комунікації, якими найчастіше користуються молоді люди, зокрема: соціальні мережі (Фейсбук, Інстаграм, Телеграм тощо), повідомлення на сайтах регіональних і місцевих новин сприяють найбільш широкому інформуванню молоді щодо цікавих подій, зустрічей, заходів, які відбуваються в їхньому закладі вищої освіти, місті чи регіоні.

Із метою формування суспільної спрямованості як критерію соціальної активності молоді було запроваджено спільно з громадською організацією “Молодь Сходу України” та студентами закладів вищої освіти добру традицію вітати вихованців дитячих будинків із Днем Святого Миколая. Напередодні свята до Миколаївського обласного будинку дитини завітала небайдужа молодь з новорічними подарунками, привітаннями й сюрпризами. В свою чергу, діти підготували свято, де вітали усіх присутніх, розповідали вірші. Ведучі концерту цікаво оповідали дітям про те, хто такий Святий Миколай, де він жив, яка в нього була сім’я та чому його назвали святим. Діти захоплено слухали ведучих і разом співали пісні. Вихователі будинку дитини продемонстрували вироби із дерева, вишиванки, зроблені вихованцями будинку дитини. Отримавши м’які іграшки, канцелярію та найщиріші привітання, діти передавали вітання та велику подяку добрим серцям представникам громадської організації.

Наступним кроком під час інформаційного етапу реалізації системи формування соціальної активності молоді в ІГС на шляху розвитку мотиваційно-ціннісного компонента соціальної активності молоді стало залучення молоді до проєкту “Корекційно-розвивальні заняття з дітьми з вадами у психофізичному розвитку”. Проєкт мав на меті корекцію порушень психічного розвитку, профілактику нервово-психічних розладів, формування в учнів з патологією зору, порушеннями опорно-рухового апарату, вадами інтелектуального розвитку компенсаторних способів пізнавальної та трудової діяльності; попередження та корекцію можливих вторинних відхилень у фізичному й психічному розвитку.

У межах проєкту було проведено низку заходів у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з вадами інтелектуального розвитку міста Слов’янська та Слов’янського району. Близько 15-ти активістів громадських організацій і волонтерів провели майстер-класи

з виготовлення весняного панно з метеликами та квітами, пасхальних листівок до Великодня, свічок за технікою декупаж до Дня Матері, скляночок позитивного настрою з різнокольоровою сіллю, першоцвітів, маків пам'яті з фетру до Дня Перемоги, екоторбинок. Крім того, були презентовані столи для пісочної терапії та розвивальні іграшки для дітей спеціалізованих дошкільних закладів.

Важливо відзначити, що з 15-ти молодих осіб, які брали участь у проведенні заходів цього проекту, більшість настільки захопилася цим процесом і проектною діяльністю, що паралельно з участю в усіх етапах нашого дослідження самостійно розпочала відвідувати заходи з неформальної освіти, цікавитися й долучатися до молодіжних ініціатив в місті, а пізніше й реалізовувати власні соціальні сталі проекти, події, продовжуючи допомагати дітям з особливими потребами, ініціюючи адвокаційні кампанії щодо покращення інфраструктури для маломобільного населення.

Продовжуючи залучення молоді до волонтерської діяльності та з метою формування суспільної спрямованості як критерію соціальної активності було реалізовано урбаністичний міський проект "Слов'янськ – щасливе місто", що залучив молодь до покращення умов у рідному місті. В межах проекту було створено арт-об'єкт, що прикрашає бульвар у м. Слов'янську Донецької області. На ньому знайшли своє місце і мальовничі пейзажі Слов'янська, і запашні квіти – символи нашої держави, і синьоокі озера, і величні церкви, і багато інших цікавих сюжетів. Патріотичне виховання молоді, збереження національних традицій, культурний розвиток особистості – саме на ці фундаментальні складові був спрямований проект. Відзначимо, що кількість волонтерів, які долучилися до розфарбування арт-об'єкта протягом 5-ти днів, становило близько 20-ти осіб з числа молоді, студентства. Учасники не лише продемонстрували зацікавленість волонтерською діяльністю під час проекту, а й долучалися пізніше до урбаністичних проектів у місті.

Орієнтуючись на формування мотиваційно-ціннісного та соціально-діяльнісного компонентів соціальної активності молоді з метою формування здорового способу життя дітей, молоді й дорослих мешканців міста, організації активного спортивного сімейного відпочинку з урахуванням необхідності формування сімейних цінностей, як частини загальнолюдських цінностей, був реалізований проект "Спортивна родина". В рамках відзначення Дня фізкультури та спорту захід залучив понад 50 учасників, 15 родин, які зібралися в сквері для участі в спортивних змаганнях, з-поміж яких були футбол, акробатика, силові вправи, стрибки на скакалках, естафети з перешкодами. Вся родина мала змогу позмагатися на силу, витривалість і спритність. Окрім цього, під час змагань учасники долучилися до спільної творчої діяльності, розмалювавши стенд "Спортивна родина", який залишився прикрашати міський сквер.

Проекти не лише дали можливість молоді, яка була залучена як учасники, формувати власні ціннісні орієнтації (показник мотиваційно-ціннісного компонента соціальної активності молоді) щодо підтримки здорового способу життя, а й спробувати свої сили під час планування, роботи в команді проекту, формуючи вміння будувати міжособистісні відносини (показник соціально-діяльнісного компонента соціальної активності молоді). Відзначимо, що учасники та волонтери проекту продемонстрували відповідальність, злагоженість роботи, а також стійкий інтерес до участі в подібних заходах міського рівня, про що свідчать спостереження за активністю всіх задіяних осіб в наступних спортивних, а також культурних подіях в місті.

Із метою формування обізнаності щодо структури й діяльності громадських об'єднань, базових знань про політичну систему, громадський устрій, можливості молодіжної політики, діяльності громадських організацій, молодіжних центрів і рад, благодійних фондів як показників змістовно-когнітивного компонента соціальної активності молоді, а також продовжуючи сприяння самоактуалізації особистості як показника мотиваційно-ціннісного компонента, було проведено низку заходів:

– зустріч з директором департаменту освіти та науки Донецької облдержадміністрації з метою обговорення питання національно-патріотичного виховання молоді, формування національної свідомості дітей різного віку, а також активізації молодіжного руху на сході України;

– зустріч на тему “Поп-культура. Івент-менеджмент. Громадська активність” з сербськими активістами організації ЕХІТ, що була першою громадською ініціативою гурту сербських студентів м. Нови-Сад і виникла як акція молодіжного руху, який прагне змін і продовжує працювати в галузі культури, навчити молодь втілювати власні ідеї, спілкуватися між собою й активно реалізовувати духовний потенціал;

– тренінг для студентів, молоді й волонтерів на тему “Розвиток молодіжного самоврядування в закладах вищої освіти Донецької області в контексті демократичних перетворень”, під час якого були обговорені такі теми: особливості діяльності студентського самоврядування, структура соціальних проєктів, студентські медіа тощо. Молодь під час тренінгу мала змогу більше дізнатися про студентське самоврядування та перейняти досвід у вирішенні актуальних проблем студентства та громадської діяльності, започаткувати власні проєкти. Найкращі учасники були відібрані до участі в освітній поїздки до вишів м. Львова для обміну досвідом щодо найкращих практик молодіжного самоврядування;

– регіональні обговорення законопроекту “Про молодь”, проведені за ініціативи Міністерства молоді та спорту України за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у партнерстві з управлінням у справах сім’ї та молоді Донецької облдержадміністрації та ІСАР “Єднання”. Під час обговорення зібралися експерти молодіжного середовища й представники інститутів громадянського суспільства, що працюють з молоддю. Розглянуто законопроект у цілому та зосереджено увагу на його окремому положенні “Соціальні права молоді, напрями молодіжної політики”; зроблено низку напрацювань і правок до законопроекту;

– обговорення “Положення про Молодіжну раду Краматорська”, під час якого представники молоді, молодіжних і громадських організацій Краматорської міської ради зустрілися для визначення основних стратегічних напрямків ради;

– зустріч голови Донецької облдержадміністрації, керівника військово-цивільної адміністрації з молоддю, яка стала вагомим внеском у розвиток суспільства, переможцями обласного конкурсу “Молода людина року”, учнями – переможцями Всеукраїнських турнірів й олімпіад. Під час зустрічі були обговорені перспективи розвитку для молоді, програми допомоги в навчанні, спортивних заходах, надання практичної допомоги молоді у сферах навчання, працевлаштування, суспільно-політичної, соціально-економічної й підприємницької діяльності, програми захисту цільових економічних інтересів молоді, програми допомоги у вирішенні соціальних і побутових проблем й інші важливі соціальні проблеми молоді;

– відвідання сесійної зали Слов’янської міської ради з метою ознайомлення з сучасною електронною системою поіменного голосування депутатів “Віче” й веб-порталом “Наш депутат”. Молодь мала змогу виступити в ролі депутатів, провівши власну сесію міської ради з обговоренням студентських проблем і голосуванням за проєкти рішень.

Проведена низка заходів на шляху формування мотиваційно-ціннісного й змістовно-когнітивного компонентів соціальної активності молоді в ІГС охопила близько 200 молодих осіб. Оцінкою учасників рівня вагомості названих заходів стало акцентування ними високого ступеня їхньої інформативності, змістовності й практичності, що дало можливість учасникам імплементувати здобуті знання у повсякденне життя, а також в освітню й громадську діяльність.

Наступним проєктом, спрямованим на залучення молоді до суспільно-корисної діяльності, формування ціннісних орієнтацій (показники мотиваційно-ціннісного компонента), а також розвиток умінь будувати міжособистісні відносини (показник соціально-діяльнісного компонента соціальної активності молоді), був проєкт “Зона сімейного відпочину”, що отримав

грант від міжнародного фонду ЮНІСЕФ у межах конкурсу для молоді “Зростаємо разом!”. У межах проєкту більше 30-ти осіб з числа молоді були залучені до соціальної акції з прибирання території лісопосадки в м. Слов’янську разом з мешканцями найближчих будинків. Пізніше волонтери й студенти були залучені до облаштування вільного простору для сімейного відпочинку: встановлено дитячий майданчик, лавки та смітники. Також під час відкриття зони відпочинку було проведено опитування дітей, молоді, мешканців району щодо побажань покращення умов відпочинку в цій зеленій зоні міста.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Резюмуючи результати дослідження, відзначимо, що інформаційний етап системи формування соціальної активності молоді в ІГС передбачав широке запровадження інформаційної компанії з-поміж різних ІГС щодо повідомлення молоді про заходи, що відбуваються в місті й регіоні, залучення їх до волонтерської й суспільної роботи, формування інтересу до громадського життя для подальшого навчання молоді з питань політичної й громадської обізнаності. Завдяки широкому інформаційному супроводу всіх заходів і проєктів на цьому етапі реалізації системи спостерігалось підвищення рівня зацікавленості молоді заходами громадського сектору, що сприяло продовженню ефективної роботи на просвітницькому й діяльнісному етапах. Перспектива подальших наукових розвідок передбачає дослідження цих етапів системи формування соціальної активності молоді в ІГС.

Література

Омельченко, С.О. (2016). Науково-методологічне обґрунтування та розробка відкритої системи взаємодії соціальних інститутів суспільства з формування здорового способу життя підлітків. *Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні* : монографія (с. 218-252). Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

References

Omelchenko, S. O. (2016). Naukovo-metodolohichne obgruntuvannia ta rozrobka vidkrytoi systemy vzaiemodii sotsialnykh instytutiv suspilstva z formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia pidlitkiv [Scientific and methodological substantiation and development of an open system of interaction of social institutions of society for the formation of healthy life style of adolescents]. *Systemnyi pidkhid u suchasnykh pedahohichnykh doslidzhenniakh v Ukraini : monohrafiia. – System approach in modern pedagogical research in Ukraine: monograph*, (pp. 218-252). Starobilsk : Vyd-vo DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka” [in Ukrainian].